

**СЕРГІЙ  
ЄФРЕМОВ**



**PERSONALIA  
ПУБЛІЦИСТИКА**

**1899 – 1917 роки**

Том 1

**СЕРГІЙ ЄФРЕМОВ**

**PERSONALIA:**

**ПУБЛІЦИСТИКА 1899 – 1917 РОКІВ**

**Том 1**

**2016**

**УДК 94(477)(092)**  
**ББК ТЗ(4 Укр)5-8**  
**Є 924**

*Проект здійснено за підтримки гранту Канадського інституту українських студій Альбертського університету, 2012-2014 рр. (з Вічного фонду ім. Михайла і Дарії Ковальських)*

Затверджено до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту історії, етнології і правознавства імені О. М. Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (Протокол № 11 від 27 травня 2016 р.)

**Рецензенти:**

**Гирич Ігор Борисович** – доктор історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу джерелознавства нової історії України Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України

**Демченко Тамара Павлівна** – кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник народної освіти України, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

**Єфремов Сергій. Personalia: Публіцистика 1899 – 1917 років («Значущі Інші»: статті, посвяти, силуетки, некрологи, рецензії, полеміка): в 2-х томах. – Том 1 / Упорядник – С. Г. Іваницька. – Запоріжжя – Херсон: Грінь Д.С., 2016. – 468 с.**

**ISBN 978-966-930-132-1**

У виданні представлені різножанрові публіцистичні тексти, що вийшли з-під пера видатного українського літературознавця й літературного критика Сергія Олександровича Єфремова (1876–1939), видруковані на шпальтах періодичних видань 1899 – 1917 рр. («Рада», «Киевская газета», «Киевская мысль», «Киевская старина», «Літературно-науковий вістник», «Україна», «Основа», «Світло», «Украинская жизнь», «Русское богатство») та меморіальних збірок. В центрі уваги С. Єфремова довгий час перебували особи діячів «першого» та «другого» ряду культурного, громадського й політичного життя імперської доби. На сторінках книги читач зустрінеться з такими видатними постатями української культури, як В. Антонович, М. Вовчок, Б. Грінченко, М. Грушевський, В. Доманицький, М. Драгоманов, П. Житецький, М. Комаров, О. Кониський, М. Костомаров, М. Коцюбинський, П. Куліш та інші, всього 43 персоналії. Тексти, загальна кількість яких становить 167 публікацій (з них 22 у Додатках), друкуються мовою оригіналу. Видання призначене для науковців, викладачів, студентів та усіх, хто цікавиться минулим у його різноманітному персональному вимірі.

**ISBN 978-966-930-132-1**

© Іваницька Світлана, упорядкування, вступні статті, примітки, коментарі, покажчик, 2016

**До 140-річчя народин Євргія Єфремова**

**Євргій Єфремов**

**PERSONALIA:  
ПУБЛІЦИСТИКА 1899 – 1917 РОКІВ**

**«Значущі Інші»:  
Статті, посвяти, сільветки, некрологи,  
рецензії, полеміка**

**Упорядник – Світлана Іваницька**

**Вступна стаття та археографічна передмова –  
Євргілана Іваницька**

**Примітки, коментарі, іменний покажчик –  
Євргілана Іваницька**

**Копіювання текстів – Євргілана Іваницька,  
Тарас Єрмашов**

**Літературна редакція – Тарас Єрмашов**

## ЗМІСТ

<b>СЕРГІЙ ЄФРЕМОВ НА ПЕРЕХРЕСТЯХ СТОЛІТЬ</b>	
<i>С. Іваницька</i> .....	13
<b>«ЗНАЧУЩІ ІНШІ» СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА В ПУБЛІЦИСТИЦІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОЇ ДОБИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА АРХЕОГРАФІЧНІ ПРИНЦИПИ ВИДАННЯ</b>	
<i>С. Іваницька</i> .....	39
<b>«ЗНАЧУЩІ ІНШІ» СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА: ТЕКСТИ ТА КОМЕНТАРІ</b> .....	52
<b>МИКОЛА АННЕНСЬКИЙ</b>	53
Пам'яті М. Ф. Анненського .....	53
<b>ВОЛОДИМИР АНТОНОВИЧ</b>	55
Про обрання В. Антоновича почесним членом рос[ійської] АН .....	56
Пам'яті ученого-громадянина [На смерть Вол. Антоновича].....	56
На смерть Володимира Антоновича.....	58
Антонович і Антонович [Преса про Антоновича] .....	59
Вірш В. Б. Антоновича .....	61
Живі мертвяки [Антонович і поляки] .....	62
На роковини смерті Вол. Антоновича .....	64
Житецький про Антоновича .....	64
[Рецензія]: В. Антонович. Коротка історія Козаччини .....	67
[Рецензія]: В. Антонович. Коротка історія Козаччини. Коломия, б/р .....	68
<b>ГАННА БАРВІНОК</b>	70
Ганна Барвінок (Посмертна згадка) .....	70
[Рецензія]: Ганна Барвінок. Майорівна. – Київ–Чернівці, 1911 .....	72

Памяти А. М. Кулиш .....	73
<b>ОЛЕКСАНДР БАРВІНСЬКИЙ</b>	76
[Рецензія]: Ол. Барвінський. Спомини з мого життя. Част. I. Стр. 336. Львів, 1912 .....	76
[Рецензія]: Александр Барвенский в истории культурного дви- жения русского народа на Прикарпаттю. Написав Иван Ем. Левицкий. Львов, 1901 .....	77
<b>ІВАН БОНДАРЕНКО</b>	79
Пам'яти Ів. Бондаренка .....	79
<b>ЄВГЕН БОРИСОВ</b>	81
Е. І. Борисов (некрольог) .....	81
<b>ЄВДОКІЯ БОГЕМСЬКА (БОЯРСЬКА)</b>	83
Е. П. Боярська (некрольог) .....	83
<b>МАРКО ВОВЧОК (МАРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА ВЛІНСЬКА)</b>	84
Марко Вовчок. Літературна характеристика .....	84
[Рецензія]: Оповідання Марка Вовчка (посмертні). – Київ–Львів, 1913 .....	99
<b>МИКОЛА ВОРОНИЙ</b>	101
[Рецензія]: М. Вороний. В сяйві мрій. Київ, 1913 .....	101
<b>ОЛЕКСАНДР ГЕРЦЕН</b>	103
30-літні роковини смерти Герцена .....	103
Герцен і українство. До 40-х роковин од дня смерти Герцена .....	103
Герцен і українство. На 100-літні роковини народження Герцена .....	105
[Рецензія]: «Заветъ», № 1, 2 й 3 .....	108
<b>ПАВЛО ГРАБОВСЬКИЙ</b>	111
Українській поет Павло Грабовський .....	111
Переклади українських творів .....	111
Поет-гражданин [П. Грабовский] .....	111

<b>СВГЕН ГРЕБІНКА</b>	129
Нова стаття про С. Гребінку .....	129
Досвітний вогник. З приводу століття Гребінчиного народження .....	129
<b>АНАСТАСІЯ ГРІНЧЕНКО</b>	132
Настасія Грінченко. Некролог .....	132
<b>БОРИС ГРІНЧЕНКО</b>	133
[Рецензія]: Б. Грінченко. Народные спектакли. Чернігів, 1900 .....	134
[Рецензія]: Б. Грінченко. Петро Кузьменко (з XVIII т. збірника харківського історико-філологічного товариства, виданого в по- шану проф. М. Сумцова). Стор. 15, Харків, 1908 .....	135
Над дорогою могилою [На похорон Б. Грінченка] .....	136
Грінченків фонд .....	137
Передмова до збірки: «Над могилою Б. Грінченка: Автобіографія, похорон, спомини, статті» (К., 1910) .....	139
Людина повинності: зі збірки «Над могилою Б. Грінченка: Авто- біографія, похорон, спомини, статті» (К., 1910) .....	140
Пам'яті Б. Грінченка. На перші роковини його смерті .....	146
Живий пам'ятник. Пам'яті Б. Грінченка .....	153
Рыцарь долга. Памяти Б. Д. Гринченка .....	155
[Рецензія]: Б. Грінченко. Три жіночі постаті: про драми Шіллера .....	158
[Рецензія]: Б. Грінченко. Соняшний промінь. – Київ, 1913 .....	160
<b>МИКОЛА ГОГОЛЬ</b>	161
Листи Миколи Гоголя .....	161
Гоголь і великоруські читачі з простого народа .....	161
Енциклопедизм і шовінізм .....	162
Український елемент у творах М. Гоголя .....	163
До ювілею Гоголя .....	163
Великий юморист і малі недотепи [Гоголь і націоналісти] .....	163
Великий українець [Гоголь як український діяч] .....	165

З нашого життя [Гоголевське свято] .....	167
[Рецензія]: М. Гоголь. Страшна помста. Видання товариства «Полтавська українська книгарня». Полтава, 1912 .....	172
<b>ДМИТРО ГРИГОРОВИЧ</b> .....	174
Дмитро Васильович Григорович [Некролог] .....	174
<b>МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ</b> .....	176
Нова праця про національне питання [«На національнѣя темѣ» М. Грушевського] .....	177
На страже національного достоїнства. К характеристике публи- цистической деятельности проф. М. С. Грушевського .....	179
<b>ГРИГОРІЙ ДЖАНШИЄВ</b> .....	191
Літературний ювілей .....	191
<b>ВАСИЛЬ ДОМАНИЦЬКИЙ</b> .....	192
Василь Доманицький .....	193
Нова втрата [Про Доманицького] .....	194
Пам'яті Василя Доманицького .....	196
Василь Доманицький. Посмертна згадка .....	202
<b>МИХАЙЛО ДРАГОМАНОВ</b> .....	204
Рецензія на I том «Розвідок М. Драгоманова» .....	204
Драгоманів і Тургенев .....	204
Політична спадщина Драгоманова (Драгоманов, Политические сочинения, т. I. Москва, 1908) .....	205
Пам'яті М. Драгоманова .....	207
Апостол правди і науки. На 13-літні роковини смерти Драгома- нова .....	209
Драгоманов і єврейська справа. I-V .....	218
Д. Короленко про Драгоманова .....	234
М. П. Драгоманов (Биографическая справка) .....	236
Драгоманов на еміграції .....	239
Драгоманов серед співробітників російського журналу .....	243
[Рецензія]: М. Драгоманов. Чудацькі думки про українську на- ціональну справу. – К., 1913 .....	246



Памяти М. П. Драгоманова. По поводу 20-летней годовщины смерти .....	247
О том, что было и чего не было. По поводу воспоминаний Л. Г. Дейча .....	259
<b>ЛЕВ ЖЕМЧУЖНИКОВ</b>	
Спомини Л. М. Жемчужникова .....	274
<b>ОЛЕКСІЙ ЖЕМЧУЖНИКОВ</b>	
Ювілей О. М. Жемчужникова .....	275
<b>ПАВЛО ЖИТЕЦЬКИЙ</b>	
Пам'яти П. І. Житецького .....	276
З листування Павла Житецького .....	278
[Рецензія]: Павел Игнатьевич Житецкий (1836 – 1911). Стор. 33. Київ, 1912 .....	281
[Рецензія]: Павел Игнатьевич Житецкий (1836-1911). Киев, 1912 .....	281
<b>МАРІЯ ЗАНЬКОВЕЦЬКА (АДАСОВСЬКА)</b>	
Переклади українських творів .....	283
<b>ГАННА ЗАТИРКЕВИЧ-КАРПІНСЬКА</b>	
Анна Петровна Затыркевич-Карпинская .....	284
<b>ПАВЛО ЗАСОДИМСЬКИЙ</b>	
Павло Засодимський. Некролог .....	288
<b>МИКОЛА ЗЛАТОВРАТСЬКИЙ</b>	
Микола Златовратський. Посмертна згадка .....	291
<b>ІВАН КАРПЕНКО-КАРИЙ (ТОБЛЕВИЧ)</b>	
До історії драми Тобилевича «Сто тисяч» .....	294
Дозвіл українських п'єс для народніх театрів .....	295
Нова драма .....	295
Раз добром налите серце .... В роковини смерти Карпенка-Карого .....	296
Карпенко-Карий. Біографічний нарис .....	298
<b>ГРИГОРІЙ КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО</b>	
Нове видання творів Квітки .....	305

Капітал із продажу творів Квітки-Основ'яненка .....	305
<b>ПАВЛО КИРЧІВ</b>	
Павел Кирчев (некролог) .....	306
<b>ДМИТРО КЛЕМЕНЦ</b>	
Дмитро Клеменц. Некролог .....	307
<b>ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА</b>	
[Рецензія]: Ольга Кобилянська. За ситуаціями. Повість в 8-х частинах. В-во «Життя й мистецтво». Київ, 1914 .....	309
<b>МИХАЙЛО КОМАРОВ</b>	
Ювілеї наших письменників .....	312
[Рецензія]: Збірка бібліографічного знадібку до історії української драми і театра за 1906 – 1912 рік. З додатками та поправками до «Української драматургії» до 1906 року. Стор. 106. Одеса, 1912 .....	313
Пам'яті Михайла Комарова .....	314
<b>ОЛЕКСАНДР КОНІ</b>	
[Рецензія]: А. Ф. Кони. На жизненном пути. – Т. 1. – СПб., 1912 .....	316
<b>ОЛЕКСАНДР КОНИСЬКИЙ</b>	
Нововіднайдені твори Шевченка [Замітка] .....	320
Спомини О. Я. Кониського .....	320
А. Я. Кониський (Некролог) .....	321
З приводу смерті О. Я. Кониського .....	322
Останні години життя, смерть і похорон Олександра Кониського .....	323
Александр Яковлевич Конисский (Некролог) .....	326
Некрольоги О. Я. Кониського .....	329
Перші роковини смерті Олександра Кониського .....	329
Замітки про Кониського .....	329
Другі роковини смерті Олександра Кониського .....	330
Трудівник передрозвітньої доби. На 10-ті роковини смерті Олександра Кониського († 29 ноября, року 1900) .....	330

<b>ВОЛОДИМИР КОРОЛЕНКО</b>	339
З нашого життя [Про В. Короленка «История моего современника»] .....	339
[Рецензія]: Н. Шаховская. В. Г. Короленко. Опыт биографической характеристики. Москва, 1912 .....	345
До світла. З приводу ювілею Вол. Короленка .....	346
<b>ФЕДІР КОРШ</b>	349
Учений-громадянин. До ювілею Ф. Є. Корша .....	349
Ф. Є. Корш и украинство .....	351
[Рецензія]: А. Ф. Саликовский. Памяти Ф. Е. Корша. Из личных воспоминаний. Стор. 18. Ростов-на-Дону, 1915 .....	359
<b>МИКОЛА КОСТОМАРОВ</b>	361
До біографії Миколи Костомарова .....	362
Російські часописі про Костомарова .....	362
Манівцями. На 25-ті роковини смерти Костомарова .....	363
<b>ІВАН КОТЛЯРЕВСЬКИЙ</b>	369
Відчит д-ки Єфименко про Котляревського .....	369
Нова стаття про Котляревського .....	370
Могила Котляревського .....	370
В справі пам'ятника Котляревському .....	371
Котляревський за Аблесимова .....	371
Чи буде коли поставлено пам'ятник Котляревському? .....	371
До історії пам'ятника Котляревському .....	372
Праздник украинской интеллигенции .....	372
[Рецензія]: Ів. Степенко. Енеїда Котляревського і Котельницького в порівнянні з іншими текстами .....	376
[Рецензія]: Іван Котляревський. Енеїда, на українську мову перелицьована. З малюнками художника П. Д. Мартиновича. Київ, 1912 .....	376
Шляхом повинності. До 75-х роковин смерті Котляревського .....	377

[Рецензія]: В. Степовий. Іван Котляревський. – Катеринослав, 1913 .....	379
<b>АДАМ КОЦКО</b>	
[Рецензія]: Житє і смерть Адама Коцка. Накладом д-ра Л. Бачинського. Львів, 1910 .....	381
<b>МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ</b>	
Аристократ духа. Ясний пам'яті М. Коцюбинського .....	382
[Рецензія]: М. Коцюбинський. Тіни забутих предків. Оповідання. Київ–Львів, 1913 .....	384
<b>МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ</b>	
Театральні новини .....	388
Дещо про театральних рецензентів .....	390
Кропивницький на сцені народного театру .....	391
Ювілей літературної діяльності Марка Кропивницького .....	392
Український театр .....	393
Український театр .....	393
Нові українські п'єси .....	394
Кропивницький и Гринченко .....	395
Марко Кропивницький. На перші роковини смерти .....	395
<b>ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ</b>	
Літературна спадщина Куліша .....	410
Щедрованне на могилі П. О. Куліша .....	414
[Рецензія]: П. Кулиш. Хуторни недогаркы. Харків, 1902 .....	415
До біографії Куліша .....	416
Новий похорон Куліша [Видання творів Куліша під ред. І. Каманіна] .....	420
Без синтезу. Пам'яті Куліша .....	422
<b>ВАСИЛЬ КУРОЧКІН</b>	
Курочкін і Шевченко .....	428

<b>ДОДАТКИ</b> .....	431
<b>ДОДАТОК 1:</b>	
Бібліографія вміщених праць С. Єфремова .....	431
<b>ДОДАТОК 2:</b>	
MISCELLANEA .....	441
<b>ДОДАТОК 3:</b>	
Приклади змін у написанні слів у текстах С. Єфремова .....	449
<b>ВИБРАНА БІБЛІОГРАФІЯ</b> .....	451
<b>ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК</b> .....	459
<b>АВТОГРАФИ СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА</b> .....	466
<b>ВІДОМОСТІ ПРО УЧАСНИКІВ ПРОЕКТУ</b> .....	467